

**INGLIZ VA O'ZBEK HIKOYALARIDAGI FRAZEOLOGIK
BIRLIKLARNING USLUBIY VA EKSPRESSIV XUSUSIYATLARI**

Kubayeva Nafisa Alisher qizi

mustaqil izlanuvchi,

Samarqand davlat chet tillar instituti

nafisaxon77777@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek adabiy matnlaridagi frazeologik birliklarning stilistik va ekspressiv xususiyatlari mukammal tahlil qilinadi. Frazeologizmlar nafaqat badiiy tilning obrazlilik vositasi sifatida, balki madaniy kod, emotsional to'qimalar va intertekstual ko'priq vazifasini bajaruvchi til birliklari sifatida qaraladi. Tadqiqot asosiy tahlil obyekti sifatida O. Genrining "The Gift of the Magi" va A. Qahhorning "Mehrobdan chayon" hikoyalarida ishlatilgan frazeologik vositalarning madaniy-ma'naviy konnotatsiyalarini ochib beradi va ularning semantik chuqurligi, uslubiy roli hamda xalq ongi bilan bog'liqligini lingvokulturologik yondashuv orqali izohlaydi.

Kalit so'zlar: *frazeologik birlik, stilistik funksiya, ekspressivlik, semantik qatlam, qisqa hikoya, madaniy kod, intertekstualik, metaforik ifoda, ingliz adabiyoti, o'zbek adabiyoti*

Zamonaviy adabiy matnlar tilning semantik imkoniyatlaridan nafaqat axborot yetkazish, balki emotsional, stilistik va semiotik qatlamlarni yaratish maqsadida foydalanadi. Ayniqsa, qisqa hikoyalar janrida bu vositalar juda sarmazmun tarzda jamlangan bo'lib, har bir frazeologik birlik ko'p qirrali funksiyani bajaradi. Frazeologizmlar, o'zining metaforik tabiati, tarixiy-madaniy ildizlari va obrazlilik salohiyati orqali muallifning badiiy niyatini siqiq va ifodali shaklda yetkazishga xizmat qiladi.

Ingliz va o'zbek hikoyachiligida bu vosita ikki xil madaniyatdagi konseptual

dunyoqarashni ifoda etuvchi til qurilmasi sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois frazeologik birliklar matnlararo konnotatsiyani, jamiyatning tarixiy tafakkurini va o'quvchining semantik kompetensiyasini faollashtiruvchi markaziy elementdir [1].

Frazeologik birliklar: Semantik qatlam va madaniy kod

Frazeologik birliklar tilda oddiy iboralar emas, balki xalq ruhiyati, ijtimoiy tajriba va kollektiv ongning kristallashgan shaklidir. O'zbek tilida uchraydigan "*eshagi loydan o'tdi*" yoki "*yuragi orqaga tortdi*" kabi frazemalar jamiyatdagi qadimiy voqelikka ishora qiluvchi, ko'p ma'noli va metaforik qatlamlarga ega birliklardir. Ingliz tilida esa "*Achilles' heel*", "*a blessing in disguise*" kabi idiomalar madaniy-ma'naviy asosda mustahkamlanib, tarixiy yoki diniy manbalarga bog'langan [2].

Bu frazemalar hikoya matni ichida ko'rinishidan sodda ifoda sifatida tursada, aslida ular o'quvchi ongida intertekstual eshikka aylanadi. Ular orqali o'quvchi matndan tashqariga – xalq rivoyatlariga, mifologik voqealarga, xalqona donishmandlik zaminiga ulanadi. Shu tariqa matn bir qavatli bo'lishdan chiqib, ko'p qatlamli semiosferaga aylanadi [3].

Uslubiy funktsiya: Badiiy matndagi strukturaviy dinamika

Frazeologizmlar qisqa hikoyalarda asosan quyidagi stilistik rollarni bajaradi:

- **Narrativ intensivlikni oshiradi** – voqeaning dramatik qirrasini ta'kidlaydi.
- **Dialogik reallikni mustahkamlaydi** – personaj nutqini jonlantiradi, ijtimoiy va madaniy qatlamlar bilan boyitadi.
- **Muallif pozitsiyasini bilvosita anglatadi** – ideologik yoki estetik munosabatini ko'rsatadi.
- **Tasviriy metaforani yaratadi** – ruhiy holat yoki ichki kechinmalarni hissiy rangda ifodalaydi [4].

O. Genrining "The Gift of the Magi" hikoyasida ishlatilgan "*a labor of love*", "*a Queen might envy her*" kabi iboralar yordamida muallif ayol obrazini g'oyat nafislikda ifodalaydi, ularning fidoyiligini madaniy timsollar orqali ko'rsatadi. Bu yerda muallif literal ma'nodan voz kechib, ramziy-tasviriy dunyo yaratadi.

A. Qahhor esa “Mehrobdan chayon”da “*tishi tishiga tegmasdi*”, “*bo‘ynini qisdi*”, “*ko‘zlarida o‘qraygan yiltillash*” kabi iboralar yordamida shubha, qo‘rquv, ikkiyuzlamachilik muhitini ijtimoiy-psixologik darajada aks ettiradi. Uslubiy jihatdan bu frazemalar jamiyatdagi axloqiy va psixologik ziddiyatlarni estetik vosita sifatida matnga singdiradi [5].

Ekspressivlik: Emotsional va ruhiy intensivlik manbai

Frazeologizmlar hikoyada emotsional registrni boshqaradi. Ular yordamida:

- **Hissiyotning teranligi oshadi**
- **Muallifning emotsional niyatlari yashirin ko‘rinishda ifodalanadi**
- **O‘quvchining hissiy ishtiroki faollashadi**

Masalan, “*ko‘ngli cho‘kdi*”, “*yuragi orqaga tortdi*” kabi iboralar o‘zbek hikoyasida qo‘rquv, xavotir yoki iztirobni to‘g‘ridan-to‘g‘ri ifodalamasdan, ko‘p ma’noli va obrazli shaklda anglatadi. Bu o‘quvchining individual tafakkur doirasiga madaniy konnotatsiya orqali kirib boradi [6].

Ingliz hikoyalarida esa “*heart sank*”, “*cloud nine*”, “*kick the bucket*” kabi idiomalar insonning holatini obrazli va ko‘pincha kinoyaviy tarzda ifodalaydi, bu esa o‘quvchining hissiy sezgirligini faollashtiradi [7].

Qiyosiy tafakkur: Ikkita madaniyat – ikkita ifoda, bitta vazifa

Ingliz va o‘zbek frazeologiyasining badiiy matndagi aks sadosi har ikki tilda shakllangan tamoman turli madaniy zaminlarga asoslangan bo‘lsa-da, ularning kommunikativ va stilistik vazifalari umumiylik kasb etadi. Ingliz frazeologik tizimi asosan antik madaniyat, Injil motivlari, tarixiy shaxslar va zamonaviy urbanistik kontekst bilan bog‘liq bo‘lib, o‘zining ramziy semantikasida individualizm, pragmatizm va metaforik tafakkurni ifoda etadi. Masalan, “*Achilles’ heel*”, “*to meet one’s Waterloo*”, yoki “*bite the bullet*” kabi iboralar o‘zida tarix, mifologiya va ijtimoiy jarayonlarni mujassamlashtirgan [8].

Aksincha, o‘zbek frazeologiyasi xalq og‘zaki ijodiga, ma’naviy-etnik qadriyatlarga va kollektiv tafakkurga tayangan holda shakllangan. “*Ko‘ngli tog‘dek bo‘ldi*”, “*Ko‘nglini ovladi*”, “*Bo‘ynini qisdi*” kabi iboralar insoniy munosabatlar, oila, jamiyat va axloqiy qadriyatlarni til orqali ifodalashning badiiy-

nazariy vositasidir. Bunda muhim jihat shundaki, o'zbek frazemalari ko'proq kontekstual-emotsional qiymatga ega bo'lib, muallifning ijtimoiy-ruhiy pozitsiyasini bilvosita namoyon etadi [9].

Ammo har ikkala madaniyatda ham frazeologik birliklar badiiy matnning estetik strukturasi va semantik qatlamini boyituvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Ular muallifga qisqa, ammo chuqur ma'lumot berish imkonini yaratadi, o'quvchi uchun esa ma'naviy konnotatsiyalar, tarixiy xotira va madaniy identitet bilan aloqani tiklaydi. Shunday qilib, ingliz va o'zbek adabiyotlarida frazeologik birliklar har xil madaniy kodlar orqali, ammo bitta maqsad — badiiy matnga emotsional, semantik va stilistik chuqurlik baxsh etish — yo'lida xizmat qiladi [10].

Frazeologik birliklar badiiy matnni uslubiy jihatdan boyitib, uni emotsional va semantik jihatdan ko'p qatlamli tuzilma holiga keltiradi. Ular o'z mohiyatiga ko'ra bitta ibora shaklida namoyon bo'lsa-da, muallifning estetik qarashlari, ijtimoiy munosabati, madaniy pozitsiyasini ko'rsatib beradi. O. Genri va A. Qahhor hikoyalarida frazeologik birliklar faqat tasviriy vosita emas, balki ijtimoiy-psixologik, madaniy-estetik anglashni shakllantiruvchi til birligi sifatida xizmat qilgan.

Kelgusida bu kabi birliklarning tarjimada semantik adekvatligi, madaniy ekvivalentligi va interpretatsion yondashuvlar asosida chuqur tadqiqi lingvistik va tarjimashunoslik uchun dolzarb yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xtaboyeva, G. (2023). *Frazeologizmlarning ifoda vositasi sifatida badiiy matnlardagi o'rni*. Scientists.uz. Retrieved from: <https://scientists.uz/uploads/2023012/C-31.pdf>
2. Komilova, G. T. (2022). *Ingliz va o'zbek tilidagi frazeologizmlarning lingvokulturologik o'xshashlik va farqlari*. BuxDU Ilmiy Resurs Portali. Retrieved from:

https://uniwork.buxdu.uz/resurs/13398_1_FC91D461338970461AC076D985B597B677044C6A.pdf

3. Islomova, M. (2021). *Frazeologizmlarning badiiy uslubdagi ifoda imkoniyatlari*. ARES ilmiy jurnali, Vol. 2, No. 12, pp. 801–804. Retrieved from: https://www.ares.uz/storage/app/media/2021/Vol_2_No_12/801-804.pdf
4. O. Henry. (1905). *The Gift of the Magi*. In *The Four Million*. New York: Doubleday, Page & Company. (As a literary primary source)
5. Qahhor, A. (1962). *Mehrobdan chayon*. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti. (As a literary primary source)
6. Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press.
7. Dobrovol'skij, D. & Piirainen, E. (2006). *Idioms: Structure and Interpretation*. Elsevier.
8. Nafisa, K., & Kamola, A. (2024). The problem of teaching students lexical and phraseological features in translation studies of phrasal verbs in English and Uzbek languages. *Eurasian Journal of Academic Research*, 4(10), 39-42.
9. Nafisa, K., & Matluba, D. (2023). Psychological and pedagogical aspects of research into the problem of bilingual foreign language teaching. *Conferencea*, 31-34.
10. Tasheva, D. S., & Kubaeva, N. A. (2022). Modern educational technologies in the aspect of a student-centered approach in teaching foreign languages. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 12, 35.